

קול קורא למחקרים בנושא צפיפות עירונית בריאה

המרכז למחקרי סביבה וקיימות באוניברסיטה הפתוחה מזמין חוקרים. וות להגיש הצעות למחקרים מכווני מדיניות שיענו על האתגר של מימוש צפיפות עירונית בריאה בישראל.

א. תיאור תחום הקול הקורא

ישראל היא אחת המדינות העירוניות בעולם וממשיכה לעבור תהליכי עיור מואצים. עד שנת 2065 ישראל צפויה להכפיל את אוכלוסייתה ולהגיע לאוכלוסייה של כ- 20 מיליון איש ואשה. למעלה מ-95% מהישראלים יגורו בערים, חלקן הקטן חדשות. הרוב יאכלסו הרחבות לערים קיימות או יגורו בלב ערים שעוברות התחדשות עירונית. מדינת ישראל כולה עוברת תהליך של ציפוף הנותן את אותותיו בעיקר בתוך הערים וברחבות בפאתי הערים.

צפיפות עירונית היא נושא למחקר מתמשך ורב תחומי. מגוון דיסציפלינות בהן - תכנון ערים, מדעי הסביבה ובריאות הציבור, סוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אדריכלות, כלכלה, תורמות לידע בתחום זה ועוסקות בתכנון, במימדים של הצפיפות, בהשפעות הצפיפות ובדרכים למתנה. צפיפות עירונית נקשרה לתוצאות בריאותיות, לעיתים קרובות מזיקות. מחקר משנת 2020 שפורסם ב- Environmental Health Perspectives מצא שרמות גבוהות יותר של צפיפות במגורים קשורות לחשיפה מוגברת לזיהום אוויר, כגורם סיכון למחלות לב ריאה וכלי דם. במהלך ההתפרצות של מגיפת COVID-19 התחדד הקשר בין צפיפות עירונית והעברת מחלות זיהומיות. מחקר בתחום בריאות הציבור שפורסם ב-Lancet בשנת 2020 מצא שצפיפות עירונית קשורה באופן חיובי להתפשטות ה-COVID-19 בערים באירופה, אך גורמים אחרים כמו ניידות אוכלוסין ומצב סוציו-אקונומי היו חשובים גם כן.

צפיפות עירונית קשורה לשיפור השימוש במשאב הקרקע וביכולת לשמר שטחים פתוחים. יחד עם זאת, קיים ויכוח מתמשך לגבי תפקידה של צפיפות עירונית בהפחתת פליטת גזי חממה ותרומה למיתון שינויי אקלים. מחקר משנת 2020 שפורסם בכתב העת Energy and Buildings מצא שרמות גבוהות יותר של צפיפות עירונית קשורות בשימוש נמוך יותר באנרגיה לנפש ופליטת גזי חממה בערים אירופיות, אך הקשר היה מורכב ותלוי בגורמים כמו תכנון מבנים ודפוסי תחבורה. מחקר אחר משנת 2021 ניתח את המימדים החברתיים והתרבותיים של צפיפות עירונית. במחקר זה שפורסם בכתב העת Sustainability נמצא שסביבות עירוניות בצפיפות גבוהה יכולות לטפח תחושה של קהילתיות ולכידות חברתית, אך גם להציב אתגרים לפרטיות ולריחוק חברתי.

ב. נושאי מחקר אפשריים (רשימה חלקית)

מחקר הצפיפות בישראל עדין אינו מפותח דיו. בעוד שבמערכת התכנון מתקבלות מזה שני עשורים החלטות תכנוניות המביאות לציפוף מואץ של ערי ישראל, אין די ידע מדעי שיתמוך בתכנון חכם ובריא יותר של הציפוף העירוני בהיבטים מגוונים בהם:

1. האם יש רמות של צפיפות "בריאה" או אופטימאלית ובאילו פרמטרים יש למדוד זאת?
2. אילו אלמנטים תכנוניים, מבניים ותשתיתיים עשויים לסייע במיתון האפקטים השליליים של הציפוף העירוני ואילו אינם תורמים לכך באופן ממשי?
3. כיצד הצפיפות של ערי ישראל משפיעה על בריאות התושבים שלהן?
4. האם הצפיפות משפיעה על המדרך הפחמני של הערים בישראל?
5. כיצד צפיפות עירונית משפיעה על פגיעות של העיר לשינוי אקלים ועל היכולת להסתגל לשינוי אקלים?
6. מה ניתן ללמוד ממערכות עירוניות חכמות על ניטור של ציפוף עירוני והשפעותיו?
7. האם יש סוגי אוכלוסיות או קהילות שיש להתחשב בהן במיוחד בתכנון צפוף, וכיצד יש לבצע זאת?
8. מהם האפקטים הפסיכולוגיים והחברתיים של החיים בצפיפות וכיצד ניתן למדוד ולנטר זאת?
9. האם ניתן לנסח עקרונות לצפיפות בריאה במימדים שונים וכיצד ניתן ורצוי לעגן עקרונות אלה?

ג. פרטי הגשה

1. הצעת מחקר קצרה (עד 3 עמודים) יש להגיש באמצעות הטופס המקוון הזמין ב: <https://forms.gle/4mkTPuvzkjgn9Y866>. ההגשה דורשת גם צירוף קורות חיים מלאים של כל החוקרים השותפים (גם באמצעות הטופס המקוון).
2. ניתן להגיש שאלות הבהרה עד ליום 20.4.2023 בשעה 12:00. מענה לשאלות הבהרה יפורסם עד ליום 22.4.2023 לכל מי ששלח דוא"ל לכתובת: env-centre@openu.ac.il בעוד מועד.
3. המועד האחרון להגשת הצעות המחקר: 30.4.2023 בשעה 12:00. לא תתקבלנה הצעות שיוגשו לאחר מועד זה.
4. תשובות על שיפוט הצעות יועברו למגישים עד ה 15.5.2023.
5. תדונה רק הצעות מחקר מלאות.

6. הצעות המחקר תוגשנה באמצעות רשות המחקר של מוסד מוכר להשכלה גבוהה בישראל, כמשמעותו בחוק המועצה להשכלה גבוהה התשי"ח 1958. רשות המחקר המגישה תהיה של המוסד של החוקרת הראשית המובילה.

ד. תנאים וקריטריונים לבחירת המחקרים הזוכים

1. ייבחנו מחקרים שיוגשו מכל הדיסציפלינות, ובנושאים שונים הקשורים לעירוניות בריאה (בנוסף לנושאים המצויינים בסעיף ב' לעיל)
2. המחקר יבוצע תחת המוסד המציע.
3. החוקרת המגישה יהיו חברי סגל אקדמי בכיר במוסד המגיש.
4. על המחקרים להיות בעלי היתכנות יישומית.
5. המרכז יעניק עד שלושה מענקי מחקר, בהתאם לדירוג איכות המחקרים:
 - המחקר שידורג ראשון יזכה במענק בסך 35,000 ₪ לשנה.
 - המחקר שידורג שני יזכה במענק בסך 25,000 ₪ לשנה.
 - המחקר שידורג שלישי יזכה במענק בסך 15,000 ₪ לשנה.
6. הצעות תועברנה להערכה ושיפוט על ידי ועדת שיפוט מקצועית שתמונה לשם כך.
7. הצעות תוערכנה על פי אמות מידע הבאות:
 - א. איכות וחדשנות מחקרית.
 - ב. התאמת הרקע והניסיון של החוקרים לביצוע המחקר.
 - ג. המחקר יכול לתרום לגיבוש המלצות מדיניות בתחום הצפיפות העירונית הבריאה בישראל.
 - ד. המחקר הוא בינתחומי ומוצע על ידי שני חוקרים או יותר מתחומים שונים.
 - ה. החוקרים הם ממוסדות אקדמיים שונים (המחקר יוגש על ידי חוקר מוביל אחד).

ה. התחייבויות החוקרים

1. המחקר יסתיים לא יאוחר מ 31.12.2023
2. הזוכים במענק יגישו עד ליום 31.10.2023 דו"ח מחקרי בעברית בהיקף של 20-25 עמודים על פי הדרישות המרכז.
3. הזוכים במענק יקיימו שולחן עגול במסגרת המרכז למחקרי סביבה וקיימות באוניברסיטה הפתוחה, עם בעלי עניין רלוונטיים, לצורך הצגה ודיון בתוצאות ביניים של המחקר עד ליום 31.8.2023.

4. החוקרים ישתתפו ויציגו את מחקרם בכנס שיאורגן על ידי המרכז למחקרי סביבה וקיימות שיעסוק בצפיפות בריאה בערי ישראל במהלך חודש אוקטובר או נובמבר 2023.
5. החוקרים יכינו בסיוע המרכז למחקרי סביבה וקיימות סרטון קצר (מאוד) בו יוצגו עיקרי המחקר.
6. החוקרים יציינו את התמיכה שניתנה למחקר על ידי המרכז למחקרי סביבה וקיימות של האוניברסיטה הפתוחה, בכל פרסום מדעי, דו"ח, הרצאה או מצגת הנוגעים למחקר הממומן.
7. המרכז היה רשאי לעשות שימוש במחקר ו/או בתוצאותיו בפרסומים שונים.

יש לשלוח את ההצעה לא יאוחר מ 30.4.2023 בשעה 12:00 באמצעות הטופס המקוון

לשאלות ניתן לפנות אל עו"ד נמרוד גבע, רכז מחקרים בדוא"ל env-centre@openu.ac.il